

Тема 1. Світоглядно-ціннісні засади аналізу політики та політичної свідомості.

План

- 1. Сутність феномена політики і зміст поняття, що його позначає.*
- 2. Визначальні риси політики, її різновиди. Суб'єкт політики.*
- 3. Цілі і завдання політики. Типологія політики: види, сфери, напрями.*
- 4. Політична свідомість як психологічний феномен*

Політика є особливого роду діяльність, що регулює відносини членів суспільства, об'єднаних у різні соціальні групи і класи з метою збереження визначеної суспільної структури й організації, а також з метою її подальшого розвитку й удосконалення в інтересах як правлячого класу, так і суспільства в цілому. При визначенні політики можна виділити наступні підходи:

1. Комуникативно-інтегративний (прихильники якого розуміють політику як результативну-організуючу діяльність).
1. Інституціональний (прихильники якого розуміють політику як діяльність державно-владних структур).
2. Соціологічний (прихильники якого розуміють політику як діяльність у сфері міжкласових відносин).

Відзначивши розходження і подібність у розумінні політики (наприклад, усі дослідники сходяться на думці, що політика - діяльність, пов'язана з владою) необхідно дати визначення політики.

Політика - це форма взаємин між класами, соціальними групами, націями, пов'язана прямо чи побічно з проявами влади і діяльністю володарювання, що допускає керування різними процесами громадського життя за допомогою засобів політичної влади і політико-владних структур.

Сутність політики - влада. Політика є діяльність, пов'язана з владою.

Влада – це здатність здійснити (нав'язати) свою волю.

Існують різні типи і види влади (економічна, адміністративна і т.д.)

Нас цікавить політична влада. Існують різні підходи до розуміння політичної влади.

Можна визначити політичну владу як вплив однієї суспільної групи на іншу за допомогою держави. Дійсно, держава – це основний суб'єкт політичної влади, вона додає владним діям силу закону. Існують і інші суб'єкти політичної влади (партії і т.д.) Поняття "політична влада", таким чином, ширше за змістом, ніж поняття "державна влада". Необхідно уточнити ознаки

політичної влади: публічність, інституціональність, легітимність, антропократичність, раціональність, загальність, обов'язковість, опора на насильство і т.д.

Політика пов'язана з організаційно-управлінською діяльністю в суспільстві, тобто так чи інакше, її зміст пов'язаний з керуванням справами суспільства за допомогою засобів політичної влади.

Управління суспільством – це цілеспрямований вплив на суспільну систему в цілому чи її окремі ланки на основі закономірностей її розвитку.

Політичне управління чи керівництво – це вироблення стратегічних науково обґрунтованих рішень, що стосуються інтересів суспільства і великих соціальних груп у різних сферах життя суспільства.

Управління повинне відповідати принципам оптимальності, ефективності, науковості і т.д.

Демократичний процес прийняття рішень складається з декількох етапів:

- 1) виникнення і постановка проблеми;
- 2) обговорення проблеми;
- 3) виявлення всіх існуючих думок;
- 4) вибір методу ухвалення рішення;
- 5) ухвалення рішення.

Суб'єкти політики поділяються на первинні і вторинні. Первинні суб'єкти політики – це об'єктивно виникаючі спільноти людей зі своїми об'єктивними інтересами – соціальні спільноти (класи й ін.), соціально-демографічні (молодь, жінки й ін.), етнічні (нації й ін.) і т.д.

Вторинні суб'єкти політики – це створені для політичної діяльності структури - держава, партії, громадські організації і рухи. Вони створюються первинними суб'єктами і визначаються ними у своїх основних параметрах. Об'єкти політики - усі сфери і сторони життя суспільства, вплив на який з боку політики визначається законом. Структура політики, виділення її структурних складових може здійснюватися на різних підставах. Наприклад, за суб'єктом: президентська, парламентська, урядова політика; за способами здійснення: репресивна і нерепресивна і т.д. Оптимальним є розрізнення структурних складових за об'єктами, тобто за сферами життя суспільства, на які спрямована політика. І в цьому випадку структура політики містить у собі: економічну, соціальну, національну політику, політику в сфері управління і владних відносин, політику в духовній сфері.

Функції політики: 1. Визначення найближчих (тактичних) і перспективних (стратегічних) цілей і завдань суспільного розвитку. 2. Вироблення методів і засобів вирішення поставлених цілей і завдань. 3. Відповідний підбір і розміщення кадрів. 4. Створення політичної системи.

Розглядаючи політику як відносини колективних соціальних суб'єктів, що мають різні інтереси, слід зазначити, що виразником цих інтересів і волі колективних суб'єктів політики можуть виступати й окремі особистості й організації, коли вони відображають інтереси певних соціальних спільнот (груп). Причому політика містить у собі далеко не всі ситуації, в яких одні соціальні групи і їхні представники зіштовхуються і взаємодіють з іншими, вона являє собою особливу форму суспільного зв'язку, що захоплює одночасно всі страти, які входять до складу даного суспільства. Ось чому, приміром, відносини між капіталістами і найнятими ними робітниками, між землевласниками й орендарями і т.п. самі по собі не є політичними. Адже вони стосуються тільки тих, хто безпосередньо бере участь у них й у цьому сенсі мають приватний характер, тоді як політичний зв'язок має значення загальне. Поки той чи інший колективний суб'єкт діє в рамках щодо локальних ситуацій і хоче безпосередньо змінити на свою користь її ключові елементи, він залишається ще поза політикою. Учасником же політичного процесу він стає тоді, коли опосередковує вирішення проблем, що стоять перед ним, впливом на суспільство в цілому.

Політика найтіснішим чином взаємозалежна від інших сфер і сторін життя суспільства, що впливають на неї й у свою чергу залежать від неї. Визначальним є вплив на політику з боку економіки і соціальної сфери.

Політика – сфера, породжена матеріально-виробничою, економічною основою суспільства: економічні інтереси, у кінцевому рахунку, виступають як соціальні причини політичних дій. Однак політика не просто відображає все наявне буття економіки, а виражає її істотні риси, закріплює загальні умови економічної діяльності. Основний політичний інтерес суб'єкта, що спрямовує його діяльність чи на підтримку існуючої політичної влади, чи навпаки, на її повалення, виникає в результаті відображення в його свідомості свого об'єктивного положення, місця в системі суспільних відносин і, у кінцевому рахунку, своїх економічних потреб.

Тісний взаємозв'язок між політикою й економікою відзначали різні філософи і соціологи. Д.Локк писав у 1689 р.: "Найважливішою і головною метою ...людей, що об'єднуються у Співдружність і ставлять над собою уряд,

є збереження їхньої власності". А.Сміт підкреслював: "Доти, доки існує власність, не може існувати держава, метою якої не була б охорона багатства і захист багатих від бідних". Фактично майже кожен теоретик і практик в галузі політичної діяльності в XVII, XVIII і на початку XIX ст. вважали зв'язок між політичною організацією й економічним інтересом, між державою і класом, не тільки важливою, але і бажаною. "Країною повинні правити люди, що нею володіють", - заявляв Джон Джей. Сучасні західні політологи також відзначають взаємозалежність між економікою і політикою. "...У реальному світі існує тісний взаємозв'язок між політичною владою й економічним багатством, між державою і класом... Влада належить тим, хто має у своєму розпорядженні засоби, що забезпечують їм контроль над поведінкою інших: робочими місцями, організацією, технікою... грошима», - пише сучасний американський політолог Майкл Паренті (М.Паренти. Демократия для некоторых. - М.: Прогресс, 1990.- С.29).

Однак взаємозв'язок економіки і політики має діалектичний характер. Володіючи відомою самостійністю, політика, у свою чергу, спричиняє величезний зворотний вплив на розвиток економіки. Якщо повсякденні зміни в економіці, зазвичай, відбуваються під безпосереднім впливом продуктивних сил, що розвиваються, то корінні зміни всього економічного ладу суспільства, маючи в основі своїй ті ж зрушення у продуктивних силах, відбуваються під безпосереднім впливом політики, при використанні політичної влади для перебудови економічних відносин.

Є цілі періоди в історії суспільства, коли політика з необхідністю здобуває першість над економікою.

Як уже зазначалося, сфера політики має певну самостійність: логіка політичних дій і ідей не є простий зліпок з економічних відносин, що обумовлює можливість помилок і протиріч між об'єктивною логікою руху економіки і логікою політичних дій, які виникають найчастіше в результаті недостатнього врахування політикою закономірностей економічного розвитку.

Якщо політика адекватно відбиває назрілі потреби економічного розвитку, то вона стає силою, що сприяє ефективній реалізації можливостей, закладених в економічній системі суспільства. Якщо ж політика виступає як абсолютизована влада, що прагне діяти в обхід економічної необхідності, то це призводить на практиці до волюнтаризму й авантюризму.

Говорячи про матеріальну (економічну) основу політики, слід зазначити, що найтіснішим чином пов'язана з нею соціальна основа - існуюча в суспільстві соціально-класова структура, адже клас і інші соціальні спільноти – основні суб'єкти політичного життя.

Таким чином, соціальна структура так само, як і економіка є найважливішим чинником політики, задаючи її основні параметри. Так, антагоністична за складом соціальна структура обумовлює відповідну політичну систему суспільства, що забезпечує відносини класового панування. Дружня соціальна структура обумовлює єдність політичної системи і відносин співробітництва.

Крім вищезазначених, на політику впливають різноманітні фактори, що зумовлюють ті чи інші політичні дії.

Поряд з економікою, про що говорилося вище, більш-менш істотно впливають на характер держави і політики інші моменти - географічні умови, демографічні особливості, а також психологічні фактори і менталітет суб'єктів політики. Визнаючи якесь, причому, дуже другорядне значення біологічних факторів, що впливають на особливості психологічного складу націй, а через них на політику, ми у той же час рішуче відкидаємо теорії, що проголошують примат біологічних факторів у регулюванні суспільного процесу.

Більш істотний вплив на державу і політику справляють географічні, чи ширше, геофізичні умови. У сучасному житті географічний фактор зберігає відоме значення, наприклад, з погляду оборони, а також може позначитися на ступені централізації держави. У територіально більш великих державах є природна потреба в посиленні в інтересах єдності начал централізації.

Однак географічний фактор не може жодною мірою конкурувати із соціальними, насамперед, економічними факторами.

Демографічний фактор також може за відомих умов вплинути на політику. Зокрема, демографічний тиск, а особливо його вищий ступінь – так званий демографічний вибух, нерідко використовується політичними силами для агресивних і загарбницьких акцій. Однак сама по собі кількість населення і його розміщення не є визначальним моментом ні у внутрішній, ні у зовнішній політиці.

Куди більш значно і глибоко впливає на політичну структуру суспільства, на державу і політику культура суспільства.

Духовна культура являє собою дуже важливий за значенням фактор впливу на політичні відносини і політичну боротьбу.

Духовна культура багато в чому визначає форми політичних інститутів, методи і засоби їхнього функціонування, та мети.

Механізм цього впливу містить у собі раціональні й емоційні форми і методи впливу, і може бути досліджений за допомогою методик соціальної психології і конкретної соціології.

Настільки ж конкретного підходу вимагає і вивчення різних форм впливу на політику таких факторів життя суспільства, як мораль, ідеологія, релігія, наука і т.д.

Особливого значення сьогодні набуває такий фактор, як професіональний склад населення.

Польський соціолог Ян Шепанський указує наступні шляхи впливу духовної сфери на суспільне (у тому числі політичне) життя: а) соціалізація і формування окремого індивіда; б) створення систем цінностей; в) еталони дій, поведінки і вчинків; г) створення моделей інститутів і соціальних систем.

Таким чином, слід зазначити, що політика є важливою складовою частиною всієї суспільної системи, основні параметри якої взаємозалежні і взаємозумовлюють один одного.

Політична свідомість як психологічний феномен

Політична свідомість як психологічний феномен

Розглядати суть політичної свідомості можна лише за умови окреслення питання взаємозв'язку психіки і свідомості.

Найвищим рівнем розвитку психіки людини є свідомість як результат спільного способу буття людей, їх довготривалої трудової діяльності.

Свідомість має такі характерні особливості і компоненти:

- знання про навколишню дійсність, природу, суспільство. Тобто рівень свідомості залежить безпосередньо від рівня знань і соціального досвіду людини. З інтенсивним розвитком людини потреба в знаннях стає дедалі гострішою;
- виокремлення людиною себе в предметному світі як суб'єкта пізнання. Пізнаючи себе, людина критичніше зіставляє себе з іншими людьми. Процес самопізнання сприяє більш дієвій самореалізації особистості;
- цілеспрямованість, планування власної діяльності та поведінки, передбачення її результатів. Йдеться про бік свідомості, пов'язаний із самоконтролем, коригуванням людиною своїх дій, їх удосконаленням;

- ставлення людини до об'єктивної дійсності, до інших людей, до самої себе. Це пов'язано з самооцінюванням, самокритикою, причому особливу роль тут відіграє саме емоційно-вольова сфера людини.

Свідомість людини не лише характеризується активністю, а й тісно пов'язана з нею. У процесі постійного відображення дійсності інформація, що надходить до мозку, не механічно віддзеркалюється, а обробляється ним свідомо — відповідно до мети, завдання та соціального досвіду людини.

Стан, рівень розвитку, виявлення свідомості у кожної людини різні і залежать від багатьох компонентів — знань, наукового світогляду, ідейних і моральних засад та переконань, ставлення до себе та до інших людей тощо.

Специфічною людською формою духовно-практичного відображення та фіксування відповідних об'єктивних процесів дійсності, світу людського буття на рівні явища є буденна свідомість. У житті основним принципом функціонування буденної свідомості є так званий здоровий глузд. Буденна свідомість виконує роль необхідного компонента суспільно-історичної практики людей і відповідних їй форм суспільної та індивідуальної свідомості.

По суті, буденна свідомість, як і свідомість загалом, має суспільно-індивідуальну природу. Як форма духовно-практичного освоєння світу вона є суб'єктивним образом об'єктивно існуючого світу. Водночас, оскільки такий образ належить конкретному суб'єкту, він також відображає своєрідність, унікальність його життєвого досвіду і досвіду конкретних соціальних груп суспільства.

Психічне життя, свідомість і діяльність людини завжди тісно взаємопов'язані, зазнають взаємовпливу.

Розглянемо феномен політичної свідомості.

Згідно з визначенням, наведеним у політологічному словнику, політична свідомість — це опосередковане відображення політичного життя суспільства, суттю якого є проблеми влади, формування, розвиток і задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів; сукупність поглядів, оцінок, установок, які, відображаючи політико-владні відносини, набувають відносної самостійності [82, 267].

До основних сфер політичної свідомості належать такі:

- політична наука — політичні теорії, концепції, гіпотези;
- політична ідеологія — політичні цінності, ідеали, доктрини, гасла, програми;

- політична психологія — політичні відчуття, думки, настрої, воля, спрямованість тощо.

Політична свідомість є віддзеркаленням реалій буття, тобто вона тісно пов'язана з розвитком продуктивних сил, з особливостями політичної системи суспільства та суспільно-політичними відносинами, що існують у цій системі, станом освіти, культури.

Як одна з найважливіших характеристик політичного життя суспільства політична свідомість має певні особливості, умови виникнення та шляхи формування. Передумовою формування такої свідомості є те, що людина починає усвідомлювати свою групову належність, групову ідентичність і водночас те, що вона неспроможна реалізувати власні та групові інтереси без вступу в певні відносини з політичною владою. Політична свідомість притаманна конкретній людині вже тоді, коли вона

усвідомлює свій громадянський статус, громадянську позицію, а разом з ними і реальну потребу, а то й необхідність впливати на владу.

Для формування політичної свідомості вкрай необхідні аналітично-критичне ставлення до навколишнього середовища, дійсності та осмислення їх, наявність у людини конкретних норм, цінностей, ідеалів, чітке усвідомлення власної мети та мети політичної сили, структури (групи, партії, об'єднання, організації тощо), до якої людина неформально належить.

За змістом політична свідомість включає в себе певні політичні ідеї, погляди, теорії, інтереси, настрої, почуття, а за специфікою прояву вона активно впливає на інші форми суспільної свідомості, має часто досить високий ступінь відображення соціально-класових інтересів.

Розрізняють політичну свідомість масову, групову, індивідуальну, буденну і науково-теоретичну.

Перші три форми свідомості пов'язані з її суб'єктами, а дві останні визначаються глибиною відображення дійсності. Буденна свідомість формується на основі повсякденного життя людей, досвіду їх діяльності. Для неї характерні нестійкість, суперечливість, фрагментарність, відповідна емоційність, несистематизованість. Науково-теоретична політична свідомість відрізняється від буденної тим, що ґрунтується на цілеспрямованому дослідженні, постійному аналізі політичного процесу. А тому вона більш систематизована, цілісна, здатна до прогнозування розвитку та змін.

Виокремлюють також основні типи політичної свідомості: державну та недержавну.

Державний, або етатистський, тип політичної свідомості ґрунтується на позиції, що найвищими, найважливішими є інтереси держави (Н. Макіавеллі, Т. Гоббс).

Недержавний, або анархістський, тип політичної свідомості, навпаки, виникає там, де політичну владу вважають злом, а державу — експлуататором, ворогом свободи.

Основні функції політичної свідомості:

- пізнавальна — система знань про політичну дійсність загалом;
 - оцінювальна — забезпечення і сприяння орієнтації у політичному житті на основі оцінювання політичних подій;
 - регулятивна — орієнтування стосовно участі у політичному житті;
- інтегруюча — сприяння об'єднанню окремих соціальних груп, суб'єктів політичного процесу на основі спільних ідей, цінностей, установок;
- прогностична — передбачення особливостей розвитку політичного процесу, подій;
 - нормативна — створення загальноприйнятого образу майбутнього.

Між наукою та ідеологією існують суттєві відмінності. Якщо основною метою науки є пошук абсолютної істини, то для ідеології основним є захист та обґрунтування інтересів певних соціальних сил. Звичайно, для останнього політики і політичні сили використовують результати наукової діяльності.

Наука більш єдина, цілісна, ідеологія — більш урізноманітна, диференційована, оскільки політичні інтереси різних учасників політичного життя надто різняться. Існує широке розмаїття теорій, ідей, ідеалів, інтересів, цінностей, програм, символів — усього того, з чого, власне, і складається кожна окрема конкретна ідеологія.

Як і більшість форм суспільної свідомості, політична свідомість має два рівні — ідеологічний та психологічний. Оскільки нас цікавить саме другий рівень, то політичну свідомість можна вважати сукупністю почуттів, усталених настроїв, традицій, ідей і певних теоретичних систем, які відображають найістотніші інтереси великих соціальних груп, їх ставлення одна до одної і до політичних інститутів суспільства [48, 207].

Політична свідомість є не що інше, як сприйняття людиною частини життєвої реальності, яка безпосередньо пов'язана з політикою. Це суб'єктивний образ відповідної політичної системи.

Носіями політичної свідомості є багато суб'єктів: особистість, група, клас, нація, маса, суспільство. Свідомість кожного з цих суб'єктів має певні особливості і потребує окремого наукового розгляду.

Структурно політична свідомість включає такі аспекти:

- політико-психологічний — настрої, почуття, наміри, установки, мотиви, переконання, воля та ін.;
- політико-ідеологічний — цінності, ідеали, ідеї, доктрини, погляди, концепції, теорії;
- політико-дієвий — свідомість консервативна, ліберальна, радикальна, реформістська та ін.

Політична свідомість формується у процесі пізнання суб'єктом певних політико-владних відносин, політичних інтересів, установок, цінностей, а також у процесі політичного виховання, формування політичної культури суб'єкта політики.

Досить складним психолого-соціальним феноменом є національна самосвідомість як багаторівневе, багатофункціональне явище. Варто зазначити, що усвідомлення насамперед себе є основою усвідомлення інших, а відтак національна самосвідомість є передумовою, основою свідомого бачення та розуміння усього, що оточує націю. Аналогічно, що більше нація знає про своїх сусідів, інші спільноти, то більше вона пізнає і саму себе. Виходячи з цього про націю можна говорити, з одного боку, як про спільноту, що має специфічні ознаки та особливості, а з другого — вона певною мірою набуває ознак, властивих іншим націям і народам.

Проблему свідомості потрібно розглядати у тісному взаємозв'язку з проблемою цінностей ідеологій.

Для кожного суспільства характерні певні ідеї, цінності, норми, у тому числі й політичні. Усі вони мають соціальне коріння — історичне, економічне, політичне.

Політичні ідеї — не реальність, а уявне, позірне бачення людьми тих чи інших явищ, станів, тобто ідеї завжди відрізняються від реальності, вони лише окреслюють бажання людини, спонукають її до дії з метою реалізації ідей, їх перетворення на реально існуючі цінності.

Політичні ідеї, погляди, уявлення, об'єднуючись у певну систему, утворюють політичну ідеологію. Тому структурно політичні ідеології складаються з політичних теорій, ідей, суспільно-політичних ідеалів, цінностей, концепцій політичного розвитку, політичних символів, програм тощо.

Політичні ідеології виникли в епоху Просвітництва, коли була висунута ідея прогресу та обґрунтовано можливість створення раціонального суспільного порядку на основі певних, сформульованих людьми цілей.

Існує кілька тлумачень ідеології як суспільного явища.

Прихильники розширювального тлумачення ідеології, зокрема Т. Парсонс, вважають, що ідеологія — це система цінностей, властива конкретному суспільству, яка орієнтує соціальну діяльність у конкретному напрямку.

Директивне тлумачення ідеології було властиве марксистам. Вони намагалися відокремити ідеологію від інших форм політичної свідомості та вбачали в ній різновид наукового знання, притаманний певному соціальному класу, насамперед класу-гегемона — пролетаріату.

Відомі політологи, соціологи, політичні психологи М. Вебер, Е. Дюрк-гейм, К. Мангейм та інші наголошували на культурологічному тлумаченні ідеології.

Роль ідеологій у суспільному житті зумовлюють такі їх функції;

- орієнтаційна — спрямовує діяльність людей;
- інтегративна — узгоджує інтереси людей;
 - соціально-представницька — відображає та захищає інтереси певних соціальних груп населення;
 - амортизаційна — послаблює соціальне напруження;
 - пропагандистська — формує відповідний імідж держави, класу, нації та ін.

З-поміж багатьох ідеологій виокремлюють три основні, найпоширеніші — лібералізм, соціалізм і консерватизм.

Кожну з цих ідеологій можна також певним чином розмежовувати, розглядати різні її форми. Ліберальну ідеологію поділяють на класичний і сучасний лібералізм. Існує багато форм соціалізму, зокрема, часто його неправильно ототожнюють з марксизмом, соціал-демократією. Консерватизм можна розглядати також за різними модифікаціями — французькою, американською та ін.

Політичні ідеології виконують такі важливі соціальні функції, як пізнавальну, мобілізаційну, нормативно-регулювальну, контрольну, функцію політичної соціалізації.

Оснoву свідомості становлять знання, які засвоїла особа. Разом з тим свідомість — це не тільки знання, а й відповідне ставлення до них і, що дуже важливо, активне їх використання на практиці у процесі са-мореалізації, соціальних перетворень. Це потрібно враховувати і при визначенні та дослідженні феномена політичної свідомості.

Оскільки політична свідомість є вираженням інтересів людей, кожна група людей, клас формують свій тип ідеології, зумовлений їх місцем у системі суспільного виробництва, закріпленого відносинами власності.

Наявність і взаємодія різних типів політичної свідомості набирає форм ідеологічного протистояння. їх розглядають не лише в політичній психології, а й у таких науках, як філософія політики, конфліктологія, соціальна психологія, політологія та ін.

Політична свідомість має два рівні, які тісно переплітаються і взаємодіють — буденний {емпіричний} і теоретичний {науковий}. Буденний рівень є результатом стихійного процесу духовного засвоєння дійсності, а теоретичний передбачає більш-менш організовану духовну діяльність. До такої діяльності потрібно бути не лише схильним, а й певною мірою підготовленим. Тут уже йдеться про відповідні політичні технології, або інженерії.

На буденному (емпіричному) рівні політична свідомість постає у формі певних відчуттів, уявлень, переживань, ілюзій тощо. Усвідомлення політики на теоретичному (науковому) рівні передбачає глибоке пізнання сутності політичних явищ, свідоме їх використання у вирішенні конкретних політичних завдань, коригування політичних рішень і дій.

Як своєрідне відображення дійсності політична свідомість має певну самостійність, оскільки знання людини про ті чи інші процеси та явища не є простим їх відображенням, а результатом творчого осмислення, опрацювання, усвідомлення.

Суспільства, як і рухи, партії, об'єднання, групи, окремих громадян, не можна уявити без ідеології, тобто системи певних ідей, що їх об'єднують або роз'єднують.

Політичні ідеології є різновидом ідеологій, сукупністю певних ідей, норм, цінностей, символів, традицій, які об'єднують людей, спонукають їх до спільної політичної дії, боротьби.

За всіх розбіжностей високих ідей, мети різні ідеології об'єктивно вимушені співіснувати в суспільстві навіть в умовах політичної боротьби. У

демократичних суспільствах гостро постає питання не лише співіснування, а й встановлення діалогу між політичними опонентами.

Кожна ідеологія хоча й декларує певні позитивні ідеї, мету, все-таки досить обмежена; ідеологіям притаманні такі вади, як примітивізм, тенденційність, догматизм, надмірна системність [54, 73].

Серед політологів, окремих політиків спостерігається певна упередженість стосовно поняття "державна ідеологія". Існує погляд, нібито такої ідеології не існує. Водночас вона існує як своєрідна рамкова ідеологія державного будівництва.

Ідеології надто живучі, здатні оновлюватися, мімікрувати, пристосовуватися до конкретних суспільно-політичних умов. Яскравим свідченням цього є комуністична, соціалістична ідеології. Свого часу М. Бердяєв зазначав, що соціалізм власне не висунув і не запропонував жодних цінностей, окрім цінностей матеріального забезпечення, задоволення потреб [13,25].

Потреба влади є причиною політичної поведінки, а отже, політична свідомість і політична поведінка взаємопов'язані, взаємозалежні, про що йтиметься далі.

Щоб стати фактором, який спричиняє дію, потреба має трансформуватися в мету (цілі). Формою її вираження є політична ідея.

Система поглядів та ідей, в яких усвідомлюється й оцінюється ставлення людей до дійсності та один до одного, а також міститься мета (програма) соціальної діяльності, становить ідеологію. Ще точніше: у сучасній політології ідеологію трактують як систему цінностей людей, що включені в політичну діяльність